

Sexualbrottslagstiftningen (SOU 2010:71)

Synpunkter från Roks, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, 2011-02-

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift det är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier.

Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor, men också att kvinnors livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor.

Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Sammanfattande synpunkter

Roks har valt att i sitt remissvar fokusera på frågan om tvång eller samtycke som grund för straffansvar. Detta eftersom vi ser att det är denna frågeställning som är mest relevant för vår målgrupp, kvinnor och tjejer som är utsatta för mäns våld.

Roks ser att en ren samtyckeslagstiftning inte är oproblematiserad, men tycker ändå att fördelarna överväger nackdelarna. Risken för att en samtyckeslagstiftning skulle ge en ökad fokusering på brottsoffret ser vi som begränsad. Vi menar istället att en sådan lagstiftning skulle markera kvinnors rätt till kroppslig integritet och sexuell självbestämmanderätt. Lagstiftningens normerande effekt ska inte underskattas, samtidigt som satsningar även behöver göras på utbildning inom rättsväsendet.

Istället för begreppet samtycke vill dock Roks förespråka *frivilligt deltagande*, för att signalera en modernare syn på kvinnors och mäns sexualitet.

En mycket viktig aspekt utifrån brottsoffrets perspektiv är den positiva "terapeutiska" effekt en samtyckeslagstiftning skulle kunna få, genom att brottsoffret i större utsträckning upplever sig trodd av rättsväsendet och på så sätt får en viss upprättelse.

Självklart är det även fortsättningsvis centralt att hålla rättssäkerheten högt och inte sänka beviskraven.

Om sexualitet och samtycke

Såväl nuvarande lagstiftning som en ren samtyckeslagstiftning bygger på en problematisk syn på kvinnors och mäns sexualitet. En lagstiftning som den nu gällande ger bilden av kvinnan som tillgänglig så länge som hon inte gör motstånd. Även idén om samtycke signalerar en föråldrad syn på kvinnors sexualitet. På samma sätt menar Roks att begreppet tillåtelse, som nämns som ett förslag i utredningen, är problematiskt. ”I relationen mellan könen är det den överlägsne och sexuellt aktive mannen som ställer frågorna och den underlägsna och passiva kvinnan som ger svaren. (...) De svar som hon kan välja på är ja eller nej och detta definieras som frihet.”¹

”Om man inför en samtyckeslag gör man alltså en ny eftergift för verklighetens situation, där män fortfarande är överordnade, för att skapa ett bättre skydd för kvinnor. Även om det faktiskt innebär ett betydande framsteg att gå från presumtionen att ”kvinnan är tillgänglig tills hon gör motstånd” till presumtionen att ”kvinnan inte är tillgänglig förrän hon givit sitt ja”, är det ett nederlag för jämställdheten att behöva framställa det ena könet som hotande och det andra som hotat.”² En samtyckeslagstiftning är således inte den ultimata lösningen, men Roks anser ändå att det skulle vara ett steg i rätt riktning att med en sådan lagstiftning tydligt markera kvinnors rätt till kroppslig integritet.

Vi skulle som ett alternativ till begreppen samtycke eller tillåtelse vilja lyfta fram (*bristande*) *frivilligt deltagande*, ett begrepp som professor Madeleine Leijonhufvud presenterade i ”Samtyckesutredningen” (2008). Genom att sätta fokus på frivilligheten signalerar man ”att sex normalt är ett handlande i vilket två parter är delaktiga; inte en person som har sex mot eller med användning av en annan(s kropp), utan personer som har sex *med varandra*”³. En våldtäktslagstiftning som utgår från presumtionen om frivillighet är ett viktigt steg mot en mer jämställd syn på sexualitet.

Lagens normerande verkan

Roks lägger stor vikt vid den normerande verkan som en samtyckesreglering skulle kunna få, genom att på ett tydligare vis sätta den sexuella självbestämmanderätten i centrum. Att förändra utgångspunkt för lagstiftningen menar vi markerar ett ändrat synsätt från samhällets sida, ett synsätt som kan spela en viktig roll i ett attitydförändrande arbete. ”På sikt kommer en sådan lag att ge attitydförändringar som leder till respekt för kvinnors sexuella självbestämmanderätt. Därmed kommer också antalet våldtäkter att minska.”⁴

En sådan attitydförändring blir tydlig först på lång sikt, men Roks förhoppning är att den ändå ska leda bort från en syn på kvinnor som tillgängliga så länge som de inte gör motstånd. Inte minst skulle en sådan attitydförändring ha stor betydelse för unga tjejer och killar. Som bland annat forskaren Stina Jeffner visade i sin avhandling ”Liksom våldtäkt, typ” (1998) har ungdomar en god uppfattning om vad som är en våldtäkt – på ett principiellt plan – men när det kommer till konkreta exempel är gränsen otydlig. En tydlig markering från lagstiftaren skulle därför vara mycket välkommet.

---

¹ Kielos, Katrin, *Våldtäkt och romantik*, 2008, s 58

² Diesen, Christian och Diesen, Eva F, *Övergriper mot kvinnor och barn – den rättsliga hanteringen*, 2009, s 92

³ Leijonhufvud, Madeleine, *Samtyckesutredningen – Lagskydd för den sexuella integriteten*, 2008, s 13

⁴ Diesen och Diesen (2009), s 112

Om fällande domar och rättssäkerhet

Utredningen betonar att en samtyckeslagstiftning inte kan förväntas ge fler fällande domar. Roks tror inte heller att så är fallet, utan att det utöver förbättrad lagstiftning också krävs satsningar på ökad kvalitet på sexualbrottsutredningar. Oavsett lagstiftning krävs utbildning och resurser till polis, åklagare och domare för att sexualbrottsoffer ska få ett bra bemötande och utredningarna genomföras på ett grundligt sätt. Roks har tillsammans med flera andra organisationer upprepade gånger påtalat behovet av en generell förbättring av utredningskvaliteten i våldtäktsärenden.

Angeläget att poängtera i sammanhanget är att en samtyckeslagstiftning inte ska leda till att beviskraven sänks. Det är fortsatt viktigt att oskyldiga inte riskerar att fällas, vilket vi inte heller tror kommer att bli fallet. Bevisbördan ska självklart även i fortsättningen ligga på åklagarsidan.

Vi menar också att uppsåt ska krävas för straffansvar, oaktsamhet ska således inte kriminaliseras.

Större fokus på offret?

En farhåga som sexualbrottsutredningen, och även den tidigare dito, lyfter fram är att en lagstiftning som grundar sig på (bristande) samtycke skulle leda till en oönskad fokusering på offret, under utredning och rättegång. Man vill inte införa en lagstiftning som riskerar att förvärra situationen för brottsoffren.

Kvinno- och tjejjourernas erfarenheter visar att rättsväsendet redan idag lägger stor vikt vid offrets beteende. Det finns dock fall som visar att det inte nödvändigtvis måste vara så. Detta menar vi dock snarare beror på hur rättsväsendet i praktiken arbetar, till exempel hur domarna agerar i rättsalen, snarare än lagstiftningens utformning.

Utifrån brottsoffrets perspektiv är ett tungt vägande argument för en samtyckeslagstiftning också det som i utredningen benämns som lagens terapeutiska följer. Det vill säga att en ändrad lagstiftning kan få effekter på hur offren blir bemötta av rättsapparaten.⁵ För de kvinnor och tjejer som Roks medlemsjourer möter är det oerhört viktigt att bli trodd och få någon typ av upprättelse, även om det inte nödvändigtvis leder till en fällande dom.

I detta ärende har vice ordförande Malin Olsson samt kanslichef Matilda Eriksson varit föredragande. Ordförande Angela Beausang har varit beslutande.

Stockholm 2011-02-16

Angela Beausang
Ordförande Roks

---

⁵ SOU 2010:71, s 210